

Wyrok z dnia 30 czerwca 2000 r.

II UKN 523/99

Zatrudnianie pracowników poza normalnym czasem pracy na podstawie umów cywilnoprawnych przy pracach tego samego rodzaju co objęte stosunkiem pracy, stanowi obejście przepisów o czasie pracy w godzinach nadliczbowych oraz przepisów dotyczących składek na ubezpieczenie społeczne.

Przewodniczący SSN Zbigniew Myszkowski (sprawozdawca), Sędziowie SN: Jerzy Kuźniar, Jadwiga Skibińska-Adamowicz.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 30 czerwca 2000 r. sprawy z wniosku „S.P.” Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w S. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w S. o składki na ubezpieczenie społeczne, na skutek kasacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 14 kwietnia 1999 r. [...]

o d d a l i ł kasację i zasądził od „S.P.” Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w S. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w S. kwotę 2100 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach wyrokiem z dnia 14 kwietnia 1999 r. oddalił apelację „S.P.” Spółki z o.o. w S. od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach z dnia 25 maja 1998 r. [...], oddalającego odwołanie Spółki od decyzji składkowej organu rentowego z dnia 13 maja 1995 r., wymierzającej jej zapłatę składek na pracownicze ubezpieczenie społeczne za okres od stycznia 1993 r. do stycznia 1995 r. w kwocie 158.232,44 zł, z odsetkami od tej kwoty przysługującymi od dnia 13 maja 1995 r. w kwocie 148.977 zł oraz 10 % opłatę dodatkową w kwocie 15.823, 24 zł.

W sprawie tej ustalono, że w dniu 8 stycznia 1993 r. zainteresowana Spółka zawarła z 69 zatrudnianymi przez siebie pracownikami dodatkowe umowy na wyko-

nianie całokształtu prac ślusarsko-spawalniczych przy produkcji kontenerów oraz na malowanie. Prace te miały być wykonane w okresie od 8 stycznia do 29 marca 1993. Kolejne takie umowy były zawierane w dniu 5 kwietnia 1993 r. z 71 pracownikami na wykonanie prac ślusarskich, malarskich i spawalniczych na wydziale produkcji oraz w dniu 4 sierpnia 1993 r. ze 106 pracownikami na wykonanie „całokształtu prac związanych z wykonaniem 5 sztuk kontenerów (cięcie, gięcie, spawanie, malowanie)”. Umówione prace wykonywali pracownicy Spółki, którym, w zawartych z nimi umowach o pracę, powierzano obowiązki ślusarza-spawacza, ewentualnie dodatkowo wykonywanie prac elektryka, tokarza, malarza, kierowcy lub inne zlecone przez przełożonych. Wyjątek stanowili pracownicy zajmujący stanowiska mistrzów na wydziale produkcji, którym, w oparciu o dodatkowe umowy, powierzono dozór nad całokształtem prac związanych z wykonaniem kontenerów. Nie zdarzyło się, aby w oparciu o dodatkowe umowy pracownicy wykonywali prace wykraczające poza pracowni- czy zakres czynności ślusarzy-spawaczy. Począwszy od października 1993 r. - w miejsce dotychczasowych umów „zbiorczych” - Spółka zawierała z pracownikami in- dywidualne umowy, które nie zmieniały treści ani zakresu robót w porównaniu do łączących strony umów o pracę. Pracownicy wykonywali obowiązki pracownicze w godzinach od 7⁰⁰ do 15⁰⁰, następnie realizowali umowy dodatkowe, co do których nikt nie narzucał im terminu i czasu trwania objętych nimi prac. Zasadnicza działalność Spółki polega na wytwarzaniu kontenerów. Od tych dodatkowych umów Spółka nie odprowadziła składek na ubezpieczenie społeczne. Nadto Spółka nie odprowadziła składek od wynagrodzenia wypłaconego w kwietniu 1993 r. w kwocie 60 zł i w lipcu tego roku w kwocie 440 zł. Kwoty te były wypłacone trzem pracownikom z tytułu uroczystego dnia, jakim były imieniny kierownictwa Spółki. Łączna wysokość należ- nych z tych tytułów składek na ubezpieczenie społeczne, wyliczona przez ZUS, zo- stała potwierdzona przez biegłego z zakresu księgowości i finansów.

Na podstawie takich ustaleń Sąd Apelacyjny potwierdził stanowisko Sądu pierwszej instancji, że w rozpoznawanej sprawie miało miejsce zatrudnianie przez Spółkę na podstawie umów cywilnoprawnych własnych pracowników poza normal- nym czasem pracy przy pracach tego samego rodzaju, co objęte stosunkami pracy. Stanowiło to obejście przepisów prawa pracy o pracy w godzinach nadliczbowych oraz przepisów prawa ubezpieczeń społecznych stanowiących o automatyzmie obję- cia pracowników pracowniczym systemem ubezpieczenia społecznego (art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecz-

nych - jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137 ze zm.). Nadto Spółka nie ustanowiła uroczystego dnia zakładu pracy, z tytułu którego jedynie trzech pracowników, a nie cała załoga, pobrało łącznie 500 zł wynagrodzenia, dlatego nie było podstaw prawnych z § 7 ust. 1 pkt 7 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. w sprawie podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne do wyłączenia tej kwoty z podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne. W konsekwencji organ rentowy prawidłowo wymierzył należne składki wraz o odsetkami i dodatkową opłatą na pracownicze ubezpieczenie społeczne, na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych.

W kasacji zainteresowana Spółka podniosła następujące zarzuty: naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie: art. 4 ust. 1, art. 11 ust. 1 pkt. 1,3,5, i art. 23 ust. 4 oraz art. 35 ust. 2 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. - przez przyjęcie, że przepisy te dotyczą nie tylko umów o pracę, lecz także umów cywilnoprawnych i uznanie za prawidłową zaskarżonej decyzji składkowej, która nie spełniła wymagań z art. 197 § 1 i 2 KPA; § 7 ust. 1 pkt 7 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. – przez przyjęcie, że wypłata nagród okolicznościowych wybranym przez Spółkę pracownikom „z okazji dni imienin członków kierownictwa firmy, które to dni niewątpliwie były uroczystymi dniami”, nie podlegała tej regulacji prawnej; art. 65 § 2, 83 i 353¹ KC i art. 22 § 1, 58, 133 § 1 i 2 oraz art. 134 § 1 KP, w brzmieniu sprzed nowelizacji z dnia 2 lutego 1996 r. (Dz.U. Nr 24, poz. 110 ze zm.) - przez bezpodstawne zakwalifikowanie zawartych z pracownikami umów cywilnoprawnych jako umów o pracę, co naruszyło autonomię woli stron stosunku prawnego oraz zasadę swobody umów; § 2 i 3 pkt. 2,4 i 8 Statutu Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, stanowiącego załącznik do uchwały nr 119/89 Rady Ministrów z dnia 27 lipca 1989 r. - przez wydanie decyzji przez podmiot nieuprawniony (która była decyzją nieważną); zarządzenia Nr 16 Prezesa ZUS w sprawie instrukcji dla wydziałów składek; naruszenie przepisów postępowania, mogące mieć istotny wpływ na wynik sprawy: art. 227, 233 § 1, 328 § 2 w związku z art. 391 KPC, art. 16 KPC i art. 3 § 1 prawa o ustroju sądów powszechnych w związku z art. 262 § 1 KP i art. 476 § 1 pkt 1 i 1¹ KPC oraz art. 156 § 1 pkt 2 KPA w związku z art. 107 § 1 i 3 KPA i art. 233 § 1 KPC - przez bezpodstawne „przekwalifikowanie stosunku prawnego” przez sądy ubezpieczeń społecznych, przez uznanie ważności kwestionowanej decyzji oraz przez nieuwzględnienie wniosku skarżącej o zwrócenie się do

Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności art. 23 ust. 4 i 35 ust. 2 ustawy o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych z Konstytucją.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja jest bezzasadna. Przed wszystkim skarżący nie zakwestionował ustaleń faktycznych przyjętych przez Sąd Apelacyjny za podstawę wyrokowania. Jeżeli zasadnicza działalność Spółki polegała na wytwarzaniu kontenerów, które wykonywali etatowi pracownicy Spółki i nie zdarzyło się, aby w oparciu o dodatkowe formalnie umowy cywilnoprawne pracownicy wykonywali prace wykraczające poza pracowniczy zakres ich czynności, to oczywiście bezzasadne są próby wykazania braku świadomego nadużycia prawa pracy i prawa ubezpieczeń społecznych. Judykatura wielokrotnie zajmowała stanowisko, że zatrudnianie pracowników poza normalnym czasem pracy na podstawie umów cywilnoprawnych przy pracach tego samego rodzaju - co objęte stosunkami pracy - stanowi obejście przepisów o czasie pracy w godzinach nadliczbowych, nawet gdyby pracownicy byli doraźnie zainteresowani wykonywaniem tego zatrudnienia w ramach umów cywilnoprawnych (por. uchwała SN z dnia 12 kwietnia 1994 r., I PZP 13/94, OSNAPiUS 1994 nr 11, poz. 139 lub wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 21 października 1994 r., III AUr 865/94, Prawo Pracy z 1995 r. Nr 2, s. 40). W takim zakresie zawarte uzgodnienia są w sferze prawa pracy - niezależnie od ewentualnej woli stron wyrażonej w nadanej im formie umów cywilnoprawnych - automatycznie nieważne z mocy art. 18 § 2 KP, na podstawie którego w miejsce postanowień nieważnych umów cywilnoprawnych stosuje się odpowiednie przepisy prawa pracy (art. 22 § 1 i 1¹ KP w związku z art. 133 § 1 i 134 KP). W konsekwencji te przepisy prawa pracy nie zostały naruszone przez Sąd Apelacyjny.

Natomiast w sferze prawa cywilnego zawarte przez Spółkę „zbiornicze”, czy też indywidualne umowy zlecenia na wykonywanie przez pracowników poza normalnym czasem pracy tych samych rodzajowo czynności, co objęte stosunkami pracy, są również nieważne z mocy art. 58 § 1 KC - jako czynności prawne sprzeczne z ustawą. W tych zakresach Sąd drugiej instancji wcale nie „przekwalifikował” pozornych umów cywilnoprawnych w zobowiązania pracownicze, ale stwierdził nieważność fikcyjnych stosunków cywilnoprawnych, objętych ex lege kontraktami pracowniczymi, które automatycznie rodziły obowiązek opłacania składek na pracownicze

ubezpieczenie społeczne z tytułu zatrudnienia w pełnym rozmiarze pracowników przy wykonywaniu tej samej rodzajowo pracy zawodowej. W świetle miarodajnych ustaleń faktycznych w rozpoznawanej sprawie Sąd drugiej instancji prawidłowo uznał, że sporne działania wnioskodawcy miały na celu obejście przepisów prawa ubezpieczeń społecznych stanowiących o automatyzmie objęcia pracowników - w zakresie łączących ich stosunków pracy - pracowniczym systemem ubezpieczenia społecznego (art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych). W konsekwencji Sąd Apelacyjny trafnie skonstatował, że organ rentowy wydał prawidłową decyzję stwierdzającą w spornym zakresie podleganie przez pracowników wnioskodawcy obowiązkowi pracowniczemu ubezpieczenia społecznego i wymierzył należne składki na ubezpieczenie na podstawie art. 4 ust. 1 w związku z art. 11 ust. 1 pkt. 1, 3 i 5, art. 23 ust. 4 i 35 ust. 2 tej ustawy w związku z § 14 ust. 6 i § 17 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. w sprawie wysokości i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zgłaszania do ubezpieczenia społecznego oraz rozliczania składek i świadczeń z ubezpieczenia społecznego (jednolity tekst: Dz.U. z 1993 r., Nr 68, poz. 330 ze zm.).

Nieuzasadniony i nieracjonalny był zarzut naruszenia § 7 ust. 1 pkt 7 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. w sprawie wysokości i podstawy wymiaru składek, ponieważ imieniny członków kierownictwa firmy stanowią prywatne okazje, przeto wypłacane z tego powodu nagrody okolicznościowe stanowiły w istocie rzeczy dochód ze stosunku pracy, który podlegał włączeniu do podstawy wymiaru składek na pracownicze ubezpieczenie społeczne.

W zakresie wymiaru składek na pracownicze ubezpieczenie społeczne decyzja wymierzająca należne z mocy prawa składki ma charakter deklaratoryjny, dlatego zarzuty o jej nieważności, oparte na normach statutowych lub instrukcyjnych nie mogą być przedmiotem postępowania kasacyjnego, w którym sprawdzane są zarzuty naruszenia ustawowego prawa materialnego i przepisów Kodeksu postępowania cywilnego (art. 393¹ KPC). Sąd Najwyższy nie miał podstaw do badania zarzutów naruszenia przepisów postępowania, wskazanych przez skarżącego nie będących przepisami KPC - przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego, prawa o ustroju sądów powszechnych lub Kodeksu pracy. Nadto żaden z przepisów Kodeksu postępowania cywilnego nie zobowiązuje sądu powszechnego do zwrócenia się o stwierdzenie zgodności przepisów ustawowych z Konstytucją RP.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy oddalił kasację na podstawie art. 393¹² KPC.

=====